

Routekaart naar inclusiever onderwijs en de jeugd-GGZ

Dolf van Veen

Nederlands Centrum Onderwijs en Jeugdzorg (NCOJ) / Universiteit van Nottingham

Platform Naar Inclusiever Onderwijs

Congres kenniscentrum KJP

Driebergen, 9 maart 2023

OPBOUW

- ✓ Korte inleiding
- ✓ Van passend naar inclusiever/inclusief onderwijs: aanloop en routekaart (beleid)
- ✓ Stand van zaken in de onderwijspraktijk
 - praktijkvoorbeelden
 - onderzoek
 - vraagstukken
- ✓ Rol van de jeugd-GGZ
- ✓ Slotakkoord en uw vragen

De weg naar inclusiever onderwijs

- 1998
Weer samen naar school (wsns)
- 2003
Leerlinggebonden financiering (lgf)
- 2014
Passend onderwijs
- 2020
Evaluatie passend onderwijs en beleidsnota naar TK (november)
Doorontwikkeling passend onderwijs (verbeteragenda) en op weg naar inclusiever onderwijs!
- 2022/23 (-2035!)
Routekaart naar inclusiever onderwijs (werkagenda)

ROEP OM INCLUSIEVER ONDERWIJS WORDT LUIDER

- ✓ VN-verdrag (geratificeerd door NL) vraagt inclusiever onderwijs (CvRvdM)
- ✓ Oprichting platform Naar Inclusiever Onderwijs
- ✓ Onderwijsraad roept op tot meer inclusie
- ✓ Kinderombudsman: onderwijs in NL moet inclusiever ook voor leerlingen met meervoudige/complexere ondersteuningsbehoeften
- ✓ VNG-standpunt Evaluatie passend onderwijs
- ✓ Beleidsnota minister Slob (2020) met verbeteragenda met 25 punten) en inclusieve stip op de horizon (aankondiging routekaart)
- ✓ Maar welke beelden hebben we daarbij en hoe komen we daar?

HARDNEKKIGE KNELPUNTEN

- Scheiding speciaal en regulier onderwijs: hardnekkige schotten, realisatie reductie plaatsingen in speciaal onderwijs lukt niet; te weinig expertise m.b.t. speciale onderwijszorg in het regulier onderwijs.
- Eerste generatie beleid was gericht op leerlingen met lichte ondersteuningsbehoeften, lgf meer op de zwaardere ondersteuning; beide waren niet erg succesvol o.a. omdat de leeromgeving en ondersteuning voor leren en onderwijzen in het regulier onderwijs niet verbeterd werden (arrangementencultuur).
- Kostenbeheersing/financiering, huidige verantwoording en toezicht in gelaagde sectorale modellen zijn sta in de weg voor vernieuwing, geïntegreerde beleidsvoering en praktijk.

HARDNEKKIGE KNELPUNTEN

- Initiatieven van onderop groeien (normalisering, versterking ondersteuning reguliere scholen, begeleide terugplaatsing, co-locatie bao/s(b)o en vo/vso, inzet van zorg in en om het onderwijs) met wisselende bestuurlijke rugdekking.
- Startposities van scholen zijn verschillend, vaak focus op gedrag, arrangementen, en onderbenutting ervaring en (wetenschappelijke) kennis zowel operationeel (beelden, methodisch), organisatorisch/bestuurlijk en qua implementatiestrategie
- Initiatieven vragen om duurzame randvoorwaarden en ontwikkelingsruimte (ondersteuning van het gespecialiseerd onderwijs en zorgpartners, steun van swv-en en overheden!) maar ...
- ... afgelopen jaren geen inhoudelijke operationele strategie (+ implementatieplan) vanuit overheidsbeleid (nu in voorbereiding!); vernieuwingen vooral vanuit ouders, scholen/besturen, swv, en gemeenten.

Kritische observaties anno 2023

- passend onderwijs zit veelal in arrangementenfase, focus op gedrag (breedte ASN ontbreekt), samenwerking met so/vso en sbo/pro niet ontwikkeld
- verschillende en weinig concrete beelden bij passend en inclusiever onderwijs, grote verschillen tussen én binnen sectoren en scholen (schoolbrede aanpakken beperkt)
- 'ondersteuningsplan' voor leraren, onderwijsassistenten, ib-ers en schoolleiders ontbreekt in de regel
- het regulier onderwijs kan het niet alleen: sociale en professionele hulpbronnen benutten (gezin, omgeving, speciaal onderwijs, jeugdhulp, zorg e.d.)
- passend onderwijs en transitie jeugdzorg biedt kansen én risico's: (meer) tekorten maatschappelijk werk, opvoedingshulp, jeugdGGz en (para)medische zorg
- 'projectitis': te veel programma's en cursussen/scholing die naast elkaar ingevoerd worden en niet zijn ingebed in schoolontwikkeling en zorgstructuur van scholen en swv.

BELEIDSDECOR VAN NU EN MORGEN

Diverse sporen

- Doorontwikkelen passend onderwijs
- Experimenten integratie speciaal en regulier onderwijs (OCW) en andere initiatieven
- Oplossen van knelpunten d.m.v. wet- en regelgeving die nu nog intensieve samenwerking en structurele integratie in de weg staan, zoals:
 - ✓ mengen van groepen leerlingen is nu niet toegestaan
 - ✓ inspectietoezicht bij gemengde vormen is lastig
 - ✓ symbioseartikel beperkt samenwerking
 - ✓ bekostiging
 - ✓ huisvesting
 - ✓ bevoegdheden en cao's
 - ✓ leerlingenvervoer
 - ✓ Inzet gezondheidszorg en jeugdhulp
 - ✓ etc.
- Werken aan inclusiever onderwijs: routekaart 2022/2035!

Kaderstellende uitspraken ...

“We gaan verder met de verbeteraanpak van passend onderwijs en streven naar inclusief onderwijs waarbij kinderen met en zonder een beperking of ziekte samen naar school gaan.” (Coalitieakkoord 15 december 2021).

“Zo veel mogelijk integratie van regulier en speciaal onderwijs onder één dak, zodat zoveel mogelijk leerlingen in de buurt samen naar school kunnen, waar mogelijk samen in de les. Er is een deels gescheiden aanbod, deels gedeeld aanbod van onderwijs. Er blijft nog wel speciaal onderwijs bestaan voor leerlingen die echt intensievere ondersteuning nodig hebben.” (keuze 4: Landelijk impulsoverleg)

Er komt een routekaart naar inclusiever onderwijs (najaar 2022); voorbereidingstraject is afgerond met werksessies rond visiebepaling en met een focus op verschillende niveaus: landelijk, regionaal en school.

Werkagenda Inclusief Onderwijs (na zomer 2023 naar TK): “vaker samen dichtbij huis naar dezelfde school kunnen, als het kan in dezelfde klas zitten en elkaar ontmoeten op het schoolplein” (TK 5 april, nog erg voorzichtig..)

... en te verwachten bouwstenen werkagenda

- Stimulerende randvoorwaarden voor regulier onderwijs
 - ✓ voldoende leraren en kleinere klassen
 - ✓ ondersteuning voor en toerusting van leraren en schoolleiders
 - ✓ landelijke norm basisondersteuning
 - ✓ voldoende expertise en ondersteuning in de klas (uitwisseling regulier – speciaal)
 - ✓ aanpassen lerarenopleidingen
 - ✓ tijd om toe te groeien naar inclusiever onderwijs
 - ✓ huisvesting (inclusief bouwen, aanpassingen gebouwen en financiering)
- Sterkere positie van leerling en ouders
- Samenwerking van diverse partijen op lokaal/regionaal niveau
- Ontschotting budgetten en verantwoording
- Aanpassing wet- en regelgeving, en nieuw ondersteunend toezichtskader

Intensieve samenwerking en integratie van speciaal en regulier onderwijs

TIEN PRAKTIJKVOORBEELDEN

GOED NIEUWS EN KANSEN

- Goede en aansprekende voorbeelden (samenwerken, integratie, inclusiever onderwijs) in alle denominaties en windrichtingen in NL; relatief veel in primair onderwijs, maar ook in vo, bijv.:
 - De Korenaar in Eindhoven
 - De Kroevendonk in Roosendaal
 - Brede school Het Anker in Wijk bij Duurstede
 - Talentencampus in Venlo
 - Junior College in Nunspeet (so 2 leerjaren en vo idem, 10-14 regulier; in één gebouw)
 - Matrix Lyceum (havo/vwo, met focus op o.a. autisme), maatwerkklas (vso-leerlingen in regulier met achtervang) en symbioseklas (vmbo, praktijkvakken regulier)
 - Eduwiek in Hoogeveen (vo/vso co-locatie, nieuwbouw campus - 2200 II - met expertisecentrum), Jacobus Fruytier Scholengemeenschap in Apeldoorn (alles onder één dak, toenemende integratie), Kentalis Compas College/Het Hooghuis in Oss, cluster 2 - TOS/slechthorend - in regulier vo: vmbo/pro), leerervaringen De Ambelt en initiatieven Goeree-Overflakkee en Lelystad.
- Beweging naar inclusiever onderwijs krijgt 25 jaar na Salamanca-verklaring niet alleen impulsen vanuit zorgsector en specifieke doelgroepen maar ook uit het onderwijs zelf, ouder- & leerlingenorganisaties en het so/vso!

INCLUSIEVER ONDERWIJS IN NEDERLAND

SPOORZOEKEN VOOR EEN COMPLEX VRAAGSTUK

Werken aan inclusiever basisonderwijs

Werken aan inclusiever voortgezet onderwijs

Dolf van Veen
Paolo van der Steenhoven

Dolf van Veen
Paolo van der Steenhoven

NAAR
INCLUSIEVER
ONDERWIJS

Nederlands Centrum
Onderwijs en Jeugdzorg

jongeren INC
FNO

NAAR
INCLUSIEVER
ONDERWIJS

Nederlands Centrum
Onderwijs en Jeugdzorg

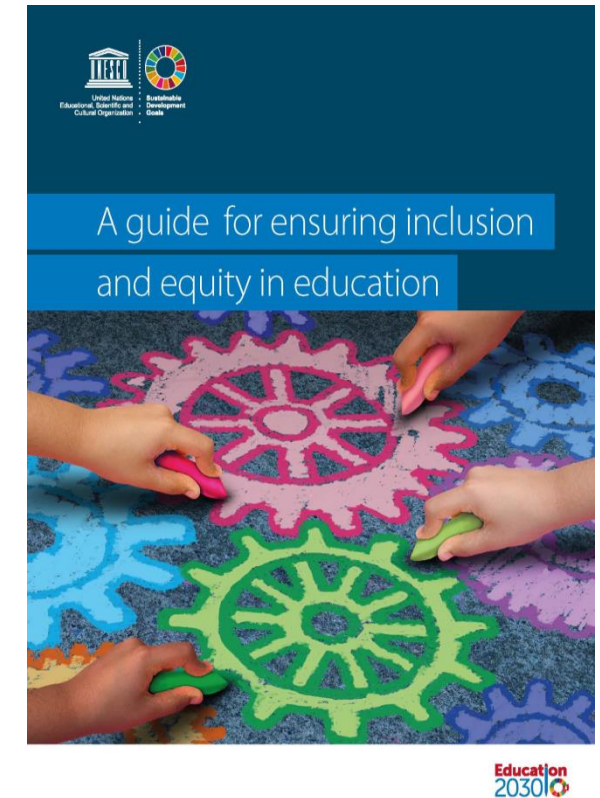
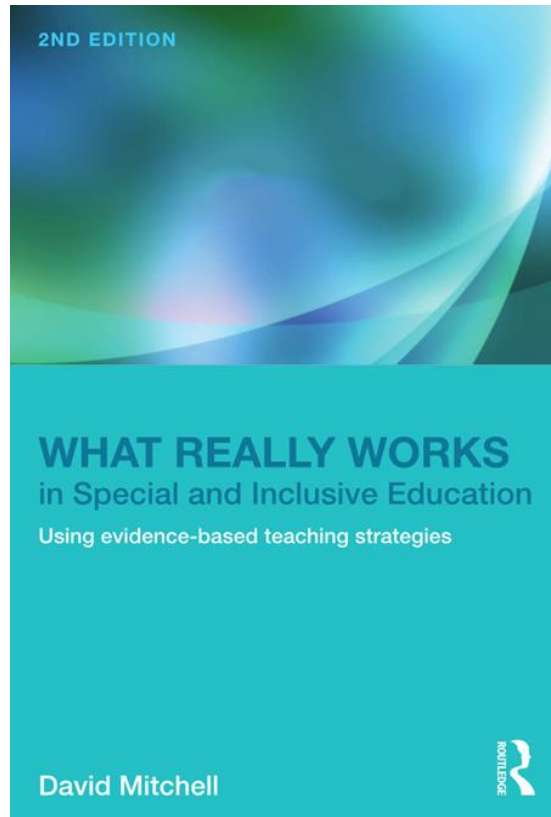
jongeren INC
FNO

Leerervaringen

Inclusiever onderwijs vraagt leiderschap vanuit iedere school en duurzame rugdekking van besturen, swv, gemeenten en landelijke overheid!

- Cultuur, praktijk en beleid hand in hand.
- Geen blauwdrukken, inclusieladders en rigide routekaarten: startposities van scholen verschillen, net als randvoorwaarden binnen scholen, samenwerkingsverbanden en gemeenten.
- Belang van operationele beelden, focus op spoorzoeken-visieontwikkeling-strategiebepaling en daarna haalbare stappen vooruit zetten: inclusief onderwijs is een proces.
- Inclusief onderwijs is complex als je naar geschiedenis en randvoorwaarden kijkt, maar inspirerend als je naar mogelijkheden en praktijkvoorbeelden kijkt, ook in Nederland!

Inclusive education is a multi-faceted concept

Passend onderwijs... of ..?

INCLUSION VERSUS MAINSTREAMING

The student, regardless of ability, is a participating member of a general education classroom.

The curriculum is adapted and modified to meet the student's needs.

The general education teacher oversees the student's education.

The student must meet a set of criteria to participate in a general education classroom.

The student must demonstrate ability to work with existing curriculum.

The special education teacher oversees the student's education.

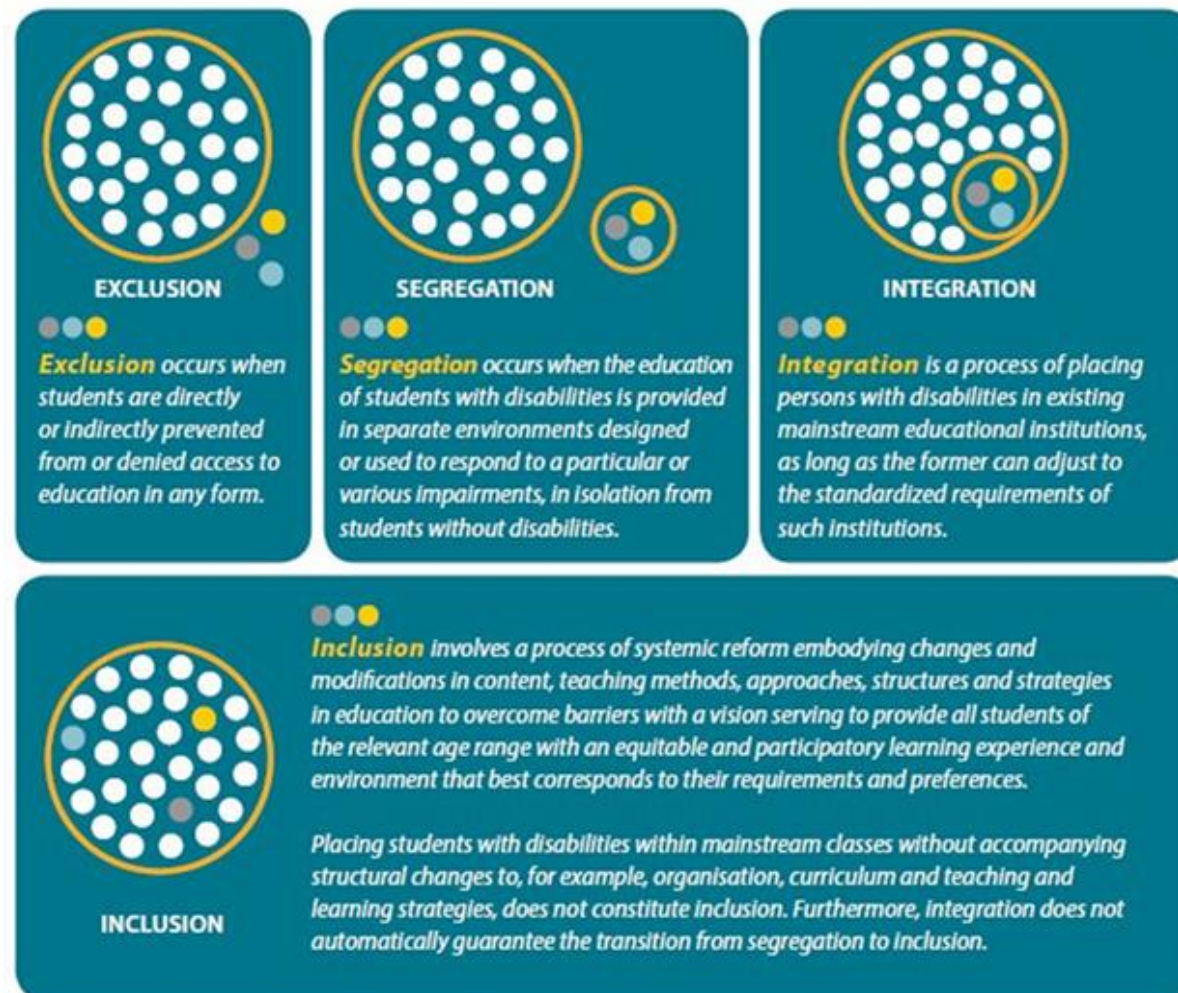
www.theinclusiveclass.com

Nederlands Centrum
Onderwijs en Jeugdzorg

What is inclusion?

Educational environments for students with disabilities range from a complete denial of formal educational services to equal participation in all aspects of the education system. For this paper, we describe the educational experiences of students with disabilities using the following four categories:

Source: United Nations Committee on the Rights of Persons with Disabilities General Comment No. 4
(<http://www.ohchr.org/Documents/HRRodics/CRPD/GC/RighttoEducation/CRPD-C-GC-4.doc>)

Passend onderwijs op weg naar inclusiever onderwijs?

Equality

The assumption is that **everyone benefits from the same supports**. This is equal treatment.

Equity

Everyone gets the supports they need (this is the concept of "affirmative action"), thus producing equity.

Justice

All 3 can see the game without supports or accommodations because **the cause(s) of the inequity was addressed**. The systemic barrier has been removed.

Inclusiever onderwijs is **NIET** ... (naar McLesky)

- dumpen van leerlingen met beperkingen in het regulier onderwijs zonder voorbereiding en passende ondersteuning
- inperken van ondersteuning of financiering voor speciale onderwijszorg
- overladen van klassen met studenten met beperkingen en leer- en gedragsmoeilijkheden
- ongelimiteerde inzet van tijd voor het onderwijs en de aanpassing van het leerplan aan leerlingen met een beperking
- sociaal, fysiek of onderwijskundig isoleren van leerlingen die speciale onderwijszorg behoeven binnen reguliere klassen
- prestaties van leerlingen zonder extra ondersteuningsbehoeften in het regulier onderwijs in gevaar brengen door minder instructie of een minder uitdagend curriculum
- verwijzen van leraren met SEN-expertise naar een assistentenrol in reguliere klassen.

INCLUSIEVER ONDERWIJS?

ENKELE ONDERSTEUNENDE PRINCIPES EN ONDERWIJSPRAKTIJKEN

Principes die een meer inclusieve praktijk ondersteunen:

- a. leren omgaan met en waarderen van diversiteit (proces)
- b. identificeren/wegnemen hindernissen voor leren/onderwijzen
- c. toegang, participatie en resultaten voor alle leerlingen, en
- d. verantwoordelijkheid voor kwetsbare leerlingen

Onderwijsstrategieën t.b.v. sociale en onderwijskundige integratie en inclusie omvatten:

- coöperatieve werkvormen bij leren en onderwijzen in regulier onderwijs
- werken in heterogene groepen en (vernieuwende) groepeeringsvormen
- differentiatie, Universal Design for Learning (UDL) en pedagogisch klassenmanagement
- aandacht voor sociale en emotionele competenties (SEL)
- benutten en invoegen ICT bij leren, onderwijzen en toetsen
- interprofessionele (en intersectorale!) samenwerking
- andere inzet expertise speciale onderwijszorg!

Onderzoek Werken aan inclusiever onderwijs

Twee sporen

- onderzoek bij scholen die werken aan inclusiever onderwijs in PO en VO
- regiobeschrijvingen (visie, dynamiek/context, praktijk in scholen & samenwerkingsverband, gemeenten)

Zoektocht naar scholen die werken aan inclusiever onderwijs: vragenlijst

- kenmerken van deze scholen en toegankelijkheid voor leerlingen die speciale onderwijszorg behoeven
- aandachtsgebieden inclusiever onderwijs en progressie (+ successen)
- knelpunten en prioriteiten
- ondersteuningswensen

Aansprekende regio's/samenwerkingsverbanden PO en VO: praktijkbeschrijvingen

- visie op inclusiever onderwijs
- wat gebeurt er in de praktijk?
- wat doet het samenwerkingsverband om inclusiever onderwijs te stimuleren?
- ontwikkelingsvragen van scholen en samenwerkingsverband?
- ondersteuningswensen van scholen en samenwerkingsverband?

Samenwerken aan inclusiever onderwijs in de regio

Zes regiobeschrijvingen, ontwikkelingsvragen en ondersteuningswensen van scholen/swv-en

Samenwerkingsverbanden in PO en VO

- SWV PO 30 06 (Oss, Uden etc.)
- SWV Driegang (Gorinchem e.o.)
- SWV De Meijerij (Den Bosch e.o.)
- SWV Roosendaal-Moerdijk
- SWV Goeree-Overflakkee VO
- SWV Lelystad VO

Ontwikkelingsvragen [selectie]

Samenwerkingsverbanden

- Draagvlak verbreden en versterken en gerichte professionalisering
- Rol van gespecialiseerd onderwijs
- Over- en terugplaatsen naar regulier onderwijs
- Visieontwikkeling en toekomstagenda/ strategie voor ontwikkeling inclusiever onderwijs
- Specifieke doelgroepen / werkbezoeken
- Samenwerking met gemeenten (huisvesting, vervoer, jeugdhulp)

Scholen

- Toerusten leerkrachten en professionaliseren versus goede ondersteuning
- Methodisch werken in inclusieve klassen, (alternatieve) onderwijsconcepten
- Rol klassen-/onderwijsassistenten
- Overgangen in het onderwijs
- Randvoorwaarden en leiderschap voor implementatie inclusiever onderwijs
- Werkbezoeken t.b.v. start en doorontwikkeling

Aandachtspunten vervolgactiviteiten

- Positie gespecialiseerd onderwijs bij werken aan inclusiever onderwijs
- Speciale klassen en groepen en/of andere organisatie leeromgeving?
- Competenties van leerkrachten versus omvang/kwaliteit ondersteuning
- Duurzame ontwikkeling: gedragen visie, uitvoeringsplan/randvoorwaarden
 - ✓ bestuurlijke samenwerking, visie en draagvlak en leiderschap
 - ✓ teamontwikkeling en actieve participatie van leerlingen en ouders
 - ✓ verschillende startposities, aanpakken en ontwikkelingstempo
 - ✓ belang van operationele beelden en aandacht voor invoeringsstrategie
 - ✓ kwaliteit van de leeromgeving en randvoorwaarden
 - ✓ procesondersteuning en rol interne en externe begeleiders/ondersteuners
- Cultuur, praktijk en beleid (instellingen, bestuur, swv, overheden): hand in hand!

Rol van de jeugd-GGZ

- Onderwijs en jeugdzorg en jeugd-GGZ i.h.b. nooit goed van de grond gekomen
- Signaleringsmogelijkheden (verzuim/ziekte, blauwe plekken, prestatie- en motivatiedaling, stemming e.d.) worden slecht benut en ook periodieke jgz-peilingen/screening worden niet goed opgevolgd; schoolgezondheidsbeleid komt moeizaam tot stand
- Binnen zorgteams ontbreekt lijn jgz naar jeugd-GGZ/KJP, gaat iets beter via huisarts
- Kwaliteit in de eerste lijn is cruciaal, maar in cascademodellen 1^e/2^e/3^e-lijn moeizaam te realiseren; thans gespecialiseerde zorg bij zware problematiek (op zijn best aansluiting bij gespecialiseerd onderwijs, en dan vooral cluster-4; bij zml al weer veel moeilijker); aansluiting bij regulier onderwijs moeizaam verhaal.

Rol van de jeugd-GGZ

Mogelijkheden

- Inclusief onderwijs met nadruk op collaboratief leren vraagt aandacht voor SEL en peer support en biedt kansen voor jeugd-GGZ (meer aandacht in opleidingen van leraren maar ook bij psychologen en psychiaters wenselijk)
- Via zorgteam maar ook laagdrempelig contact op (VO- en MBO-scholen in eerste lijn; PO vraagt andere vorm), opvolging jgz/zorgteam en begeleiding ook bij wachtlijsten, doorbreek etikettencultuur maar investeer in goede diagnostiek en steun/leermomenten voor leerlingen en docenten, inclusief preventieve activiteiten.
- Onderwijs is niet alleen een vindplaats maar ook een werkplaats voor de jeugd-GGZ (gemeenten overtuigen), geen bankspeler, dan nog liever een LAT-relatie of verstandshuwelijk.
- Keten, ketens, geketend ... schoolnetwerken/swv zijn goed organisatieniveau om, zeker voor kleine scholen, om afspraken te maken.

Veel succes!

- Platform Naar Inclusiever Onderwijs: www.naarinclusieveronderwijs.nl en www.ncoj.nl
- Interview D. van Veen (2022). *We moeten af van de arrangementencultuur*. PO Magazine nr.2, p. 38-41
- Interview met o.a. D. van Veen (2022). *Werken aan inclusiever onderwijs*. BIOND Magazine, maart, p.4-7
- Lawson, H., & van Veen, D. (2017). *Developing community schools, community learning centers, extended-service, and multi-service schools: International exemplars for practice, policy, and research*. The Hague, NL: Springer International.
- UNESCO (2017). *A guide for ensuring inclusion and equity in education*. Paris: UNESCO. (Open access, ISBN 978-92-3-100222-9)

Uw vragen centraal ...

Nog vragen m.b.t. het werken aan inclusiever onderwijs en de inzet van JGZ & het ondersteunen van schoolontwikkeling?

Laat het weten via dolf.vanveen@ncoj.nl en zie ook

www.naarinclusieveronderwijs.nl of www.ncoj.nl